

„Nehéz szó az élet”

Vass Tibor: *Mennyi semenni*

NAGY CSILLA

Vass Tibor költészetét a kezdetektől a koherenstörténetek lineáris elbeszélhetetlenségét demonstrálja. Kötetei, költői kísérletei újra és újra azt bizonyítják, hogy a valóság a személyes tapasztalatban az egyén számára folyton új értelmet nyer, eleve fragmentált, többsíkú. Ebből következik, hogy a szöveg, amely ezt leírni, rögzíteni próbálja, szükségszerűen töréseket, az olvasás folyamatát folyton megakasztó, az olvasót elbizonytalanító beíródásokat tartalmaz. A valóság kimondhatóságának feltétele Vass Tibornál a nyelv disszeminatív működése: a szerző kivételes képessége, hogy a szemantikai, grammatikai szinten létesülő nyelvi játék, valamint az intertextuális utalásrendszer révén újabb és újabb narratív struktúrákat, kontextusokat, mondhatni, „világokat” képes létrehozni. Ez az avantgárd, neoavantgárd hagyományt újragondoló eljárás, a nyelvi hiba retorikai természetét kiaknázó (egyrészt Tandori poétikáját, másrészt Freud belátásait idéző) beszédmód adja a keretét a legújabb, *Mennyi semenni* című kötetnek is, azonban ezúttal a nyelvjátékokkal terhelt, szubjektív magánszöveg tétje szokatlanul nagy. A költői megszólalás itt nem egyszerűen saját korlátozottságának, a nyelvi kifejezés feltételelességének bizonyítéka, hanem egy trauma feldolgozásának az eszköze. A szülők tragikus, erőszakos halála feletti veszteségérzet kimondhatósága a kötet központi kérdése (ezáltal az új kötet tematikus értelemben nyilvánvalóan párhuzamba állítható Borbély Szilárd *Halotti pompájával*). Számomra pedig az a kérdés, hogy milyen poétikai tapasztalatokat eredményez ez a megnövelt tét, hogy mi történik akkor, ha a fragmentált, önmagát folyton felülíró, ellenpontoszó, a szintaxist a szavak konnotatív jelentése révén szétziláló Vass Tibor-féle nyelv nem a világ „általános” töredezettségét, hanem a személyiségben létesülő törést viszi színre. Ha a világ nem azért elbeszélhetetlen, mert ez lényegéből

adódik, hanem mert a személyiség és a valóság viszonya dekonstruálódott, és a szövegtérben kell újraértelmezni azt.

Legalább négy olyan eljárás különíthető el, amely bár korábban is jelen volt a szerző szövegalakításában, a *Mennyi semenni* kötetben valamilyen többletfunkciót is hordoz. A traumaszöveg alakításában különös jelentőséggel bírnak azok a kiemelt képek, metaforák, allegóriák, szimbólumok, amelyek valamiképp a tudatalatti működésének ábrázolását szolgálják (pl. álom, kulcs, utazás), és amelyek a megoldás, a feloldás lehetőségét tematizálják (*Színmáz*, *Indulok Krakkóba*, *Indulok Jócsóba*). A második eljárás a vers „hömpölygése”, a szintaktikai és sorhatárokat átlépő logikai szerkezetek alkalmazása, amely itt asszociatív tudatfolyamként, a tudat védekező mechanizmusaként értelmezhető (*Elsővers*). Hasonló módon változik meg az ismétlések szerepe: az új kötetben az egy versen belül jelentkező tautologikus szerkezetek, a kötet egészén átívelő motívumok, a visszatérő logikai vagy retorikai elemek egyaránt az újraszerveződő valóság rögzítésének igényét, és ezzel együtt a rögzíthetetlenség tapasztalatát, továbbá az ismétlés, újra-elbeszélés traumafeldolgozásban játszott szerepét érzékeltetik. Jellemző például az apa és anyaszerep visszatérő, metaforikus azonosítása: „Apám fekete lyuk [...] Apám a halálos tenger” (5.); „Anyám féreglyuk [...] Anyám sár, anyám szmog [...]” (6.). A negyedik ilyen pedig a narratív versekben tetten érhető elliptikus megoldásokhoz, a kihagyások, elhallgatások, hiányos szintaktikai szerkezetek megváltozott szerepéhez kapcsolódik. A *Fejszem* című szövegben például a történet utólagos elbeszélése nemcsak azért ütközik akadályba, mert emlékezetünk eleve korlátozott, hanem azért is, mert a traumatikus emlékezet átrendezi az emlék hangsúlyait, bizonyos dolgokat előtérbe helyez, más dolgokat háttérbe szorít, és az elhallgatás a traumatikus, roncsolt nyelv révén is demonstrálódik: „Két-há nappal azelőtt akad két-hászor fél / percem a közkútnál kábé, engedek / a fejszemnek bámulni csak úgy kifelé a kútfejből, / rosszul teszem, problémák jönnek fejszembe, / például hova tettem az elektromos sövénynyírót, / az elektromos sövénynyíró / mindenholnan hiányzó képe jön szembe, / amiből annak latolgatása következik, / hogy nevére épp helyesen gondoltam-e [...]”. (17.)

Erős és megrázó kötet a *Mennyi semenni*, minden bizonnyal Vass Tibor egyik legjobb könyve, amelynek jelentősége abban áll, hogy a saját poétikai eszköztárat megtisztítva, újrahasznosítva pontos és érzékeny nyelvet talál a veszteség körülírására.

„Nehéz szó az élet, elírható hamar. / Ez kívül-belül költői, és elég átkos, valóban.”

(Spanyolnátha Könyvek, Hernádkak, 2012)